

EUSEBIO OSA

Hiru zauri, hamaika aldarri, kanta bat

Testu-hautaketa:
Txipi Ormaetxea eta Patxi Salaberri

EUSKARAREN ALDEKO DEIA

NOLA MENTURAREN MENTURAN MENTURATURIK
GALTZEN GAREN,

NOLA GEROKO GEROAN AMILTZEN GAREN ETA
LUZAMENDUETAN IBILTZEAK KALTE HAUNDIAK
EKARTZEN DITUEN,

NOLA GAZTELERA HEMEN IKAS BEHARRAREN ERREINU
PATXAROSOAN BIZI DEN ETA EUSKARA MENTURAREN
ETA BORONDATE ONAREN MIXERIAN,
BORONDATE TXARREN ETA EPELEN KONTRA,

NOLA ETXEKO ANITZ ERE EUSKARAREKIKO
BETI NAHI BETI NAGI DABILEN,

NOLA EUSKALTZALE OMEN DEN JAUN-ANDRE FRANKOK
EUSKARA MONOSILABIKOZ ETA SALUTARIOZ ASKI DUEN,

NOLA GUK EUSKARA EGITEN DUGUN BEZAINBATEAN
EUSKARAK GU EGITEN GAITUEN,

NOLA GURE ABERRIA EUSKARA DEN,

ETA NOLA ILBERRIAK ETA ILBEHERAK JOANAGO
ETA EUSKARAREN ZERUA ILUNAGO AGERTZEN DEN,

ORAINGO EGOERA ITOLARRIZKO HONETATIK, ITSASO
HASERRE GUZIAK IRAGANIK EUSKARA SALBAMENDUKO
PORTURA SALBORIK ERAMAN NAHIRIK,

ORAINGO HONDAKIN ZIZTRIN HAUEK BIHARKO UZTA
SENDO BIHURTU NAHIZ, EUSKARAREN ETXEA JASO NAHIZ,

INOIZ INORK EZER HUTSEAN EMANGO EZ DIGUNEZ GERO,

ZIN DAGIGU
LAINO BELTZ GUZI HAUEN AZPIAN,

INORK INOIZ EMANGO EZ DIGUN EUSKARAREN LEMA
GEUK GEURE ESKU HARTUKO DUGULA,

ARGI AZKORRIAN HASI ETA GAUAREN KOLKORARTE
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

KARAKOLAZ ETA BAREAZ, ORBELEZ ETA HOSTOEZ,
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

ESKOLEZ ETA KOSKOLEZ, KIROLEZ ETA TIROLEZ
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

ETXEAN, BANKETXEAN, JATETXEAN, IKASTETXEAN,
BAKEAN, KATEAN, GERRATEAN ETA IZURRITEAN
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

LEHEN GALDERA ETA LEHEN ERANTZUNA EDONON
EUSKARAZ EMANGO DUGULA,

ZAPALDUEN ALDE ETA JAUNTZOEN KONTRA,

HERRIEN ALDE ETA ENPERADOREAREN KONTRA
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

GAUZA GUZIEZ ETA ZERBAIT GEHIAGOZ
TOKI GUZTIETAN ETA NONBAIT GEHIAGO
EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA,

ZIN DAGIGU EUSKARAZ MINTZATUKO GARELA ETA
INGURUA EUSKARAZ MINTZARAZTEN AHALEGINDUKO GARELA,

EUSKARA IKAS ETA BABES DEZATEN, AGINTEDUN, DIRUDUN,

PARLAMENTUDUN ETA GOBERNUUNAK
ZIRIKATZEN KUPIDAGABE

SEGITUKO DUGULA

ETA NOLA ESPAINIAN GAZTELERA HALA
EUSKAL HERRIAN EUSKARA

ALOR PUBLIKO GUZIETAN BEHARREZKO EZARRI ARTE
EZ DUGULA ATSEDENIK HARTUKO,

ETA GURE HITZA KOLDARKERIAZ ETA LOTSAZ JATEN BADUGU,

GURE BURUA ZAZPI ALDITAN ZAZPI MADARIKAZIO BIRIBILEZ
MADARIKATUKO DUGULA AGINTZEN DUGU,

PERFEKZIONE OSOZ KONPLITUA IZAN DADIN UDABERRIKO
LAU LORETARA EMANA,

PERFEKZIONE OSOZ ETA JOKABIDE GOZOZ KONPLITUA
IZAN DADIN,

NOLA MENDIAN
HALA MUNDUAN.

(datarik gabekoa)

BURNIZKO ATE HORIEK

Harrizko herri honek ezingo du arnas betea hartu burnizko ate horiek hautsi arte.

Herri honek ezin izango du atsedean hartu barne-zulo horiek hustu arte.

Oihua ez da isilduko uhin zanpatzailea gelditzen ez den arte.

Burnizko ate horiek irekitzen dira, egunero ireki ere, gauero ireki ere, baina harrizko herri honetako seme-alaba berriak iresteko.

Muga irekitzen den bezala. Muga irekitzen da, baina polizien traturako, kontrabando zikinenerako, polizien eskutatik polizien eskutara harrizko herri honetako, herri mugatu-ukatu honetako seme-alaba gehiago pasatzeko.

Eta urak horrela dabiltzanean, eta olatuak inoiz baino izugarriagoak direnean, eta komisaldegietako eskailera zuloetatik behera atxilotuak erorarazten direnean, harrizko herri ukatu honetako utopiazaleak, korronte zitalaren kontra, olatu zakarren kontra, burnizko ate horiek haustea eta maratilak irekitzea eskatzen du.

Bidasoa alde horretan behar ez dituen mugak dituelako ditu harrizko herri honek Ebroz behe aldean dituen burnizko atatak.

Nahi ez dituen mugak dituelako sofritu behar ditu itotzen duten hormak.

Bereak ez dituen mugak ezartzen zaizkiolako ditu hain bere dituen seme-alaben antsiak.

Sarri, behar duen hitza ere ukatu egiten zaiolako ezartzen zaizkio hizgabatuena sarraila eta giltzak, hizgabatuak hizgabeagotuz.

Ezina dirudi. Milaka eztarrietako oihuaren kontra, erauzi ez, eraiki egiten dituzte burnizko atetzar berriak. Milaka deiadar haserrenen kontra, hustu ez, beteago egiten dituzte giltzape madarika-tuak.

Baina herri honek badu ezina egina bihur daitekeenaren esperientziarik.

Horregatik, une lazgarri hauetan ere, horregatik olatu irenslearen kolkotik ere, horregatik jarraitzen du amnistiaren aldeko oihu tinko eta esperantzatsuak.

Giltzapeak hustu. Ez da aski, baina beharrezkoa da, hasteko.

Beharrezkoa da, baina ez da aski, halere.

Mugak desegin. Ez da aski, baina beharrezkoa da, hasteko.

Beharrezkoa da, baina ez da aski, halere.

Beste mila bide urratu beharko ditu herri eri honek. Eta horien artean, hilgailuak langailu bihurtzea, eta helpidea hizpide bihurtzea ez da izango lanik txikiena.

Eta herri honetako lazbideak pozbide bihurtzea ere ez. Eta ...

Giltzapetuak etxeratu. Eta kanporatuak.

Ez da aski, baina, gaur, hemen, erasoaldi gordinenean, egarri larri hori ase arte, nola isilik gelditu?

(datarik gabekoa)

MARTXOAK 3

Martxoak hiru,
arratsaldeko bostetan,
San Frantzisko elizaren atetan
burgesiaren zakur zaindarien,
indar armatuek,
bota dituzte,
balak eta bonbak,
bonbak eta balak,
herriaren kontra.
Ai zer ehizea,
instant batetan!
Bost hilak,
ehunka zauritu,
arratsaldeko bostetan,
San Frantzisko elizaren atetan.

Asanbladak asterik aste
egin dituzte, asterik aste,
Mevosa, Forjas, asterik aste,
Areitio, Aranzabal, asterik aste,
Ugo, Cablenor, asterik aste,
zahar eta gazte,
igande ta aste.

Langileak, mila eta mila,
agertzen dira, mila eta mila,
elkartzen dira, mila eta mila,
gogortzen dira, mila eta mila,
indartzen dira, mila eta mila,
batasun bila, mila eta mila.

Hau da esaten duguna,
langilearen hitza:
ez dugu salduko inola
hain merke bizitza!
Gauzak eros daitezke,
baina gizona ez,
baina gizona ez!

Ez gaitzke konpon inola!

Gogoan behar dugu esaera hura:
NOLA ELKARTU SUA ETA URA?

EZ DA BARKAGARRI
HERRIA BILTZEA.
HORREGATIK ERABAKI DUTE
TIROKA HILTZEA.

(1976-1978)

PSOEREN KULTURA

Neure buruari eragin eta eragin dihardut, baina ezin dut inondik ere asmatu. Nola liteke lurralde batean hain kulturzale izan eta beste batean, berriz, kultur ukatzaile amorratua?

PSOEren garaipena eta laster ezarriko duen Gobernua dela eta, nire buruko korapilo hau askatu nahi nuke eta horretan saiatuko naiz.

Zuek ere entzungo zenuten mila aldiz, batez ere azken bolada honetan, PSOE-zialistek kultur sentsibilitate handia dutela eta kultur gauzetan orain arte bezain arlote ez garela ibiliko, e.a. PSOEko buruzagiei ahoa betetzen zaie kulturaz hitz egitean. Kultura gora eta kultura behera. Kultura denentzat. Orain arte egin dena kakazaharra izan da. Orain arte kultur desertuan bizi izan gara, hemendik aurrera, PSOEren erreinuan, kultur erreinuan biziko omen gara. Kultur uholde berriak denok azpian hartuko gaitu. Kultura guztiontzat, eta guztiok kulturarentzat. Guztizko sinbiosia. Kultur mailan, kulturari emango zaion trataeran ikusiko omen dugu, bizienik, datorkigun ganbioa.

Kulturaren aldeko apologia egina eta zerbitua dugu. Bapo. Hala bedi.

Eta ni, hori guztia, edo kulturaren aldeko jokaera berri hori, neurri batean egia izango delakoan nago. Ikusi beharko dugu zer pasatzen den, baina badut esperantza apur bat kultur saioak eta bideak eta ahaleginak hobeto eta sakonkiago apoiatuak izango direla sozialisten gobernutik. Bestalde, ados nago J. L. Aranguren intelektual argiarekin, kultura ezkerren patrimonioa dela esaten duenean eta eskubia inkulturarekin, intelektual izan ezinarekin eta erudizio txarrarekin identifikatzen duenean (hala ere, baditut nire erreparuak PSOEko gorbatadun asko ezkerrekotzat jotzeko!).

Hala ere, korapiloa hor dago eta korapilo hori askatzen laguntzeko Joxe Azurmendiren liburu bikaina, *PSOE eta Euskal abertzale-tasuna*, irakurri dut, berriz. (Eta, bidenabar liburu honen irakurketa gomendatzen diot oraindik irakurri ez duen edonori. Nahiz eta liburuak PSOE 1894-1934 bitartean izan zuen jokabidea aztertu eta

handik hona euri ugari egin duela jakin, PSOEn gaztetako azainatxoak ezagutzea ez da txarra izango, orain gizondu denean nola portatuko zaigun antza emateko). Liburua irakurri dut eta bistan dago lehengo logikari jarraitzen diola. Eta orain, abertzaletasunetik kultur mailara pasaturik eta kultur maila hori euskarara eramanik, nahiko ulergarri gertatzen da PSOEtarren euskarari orain ere dioten alergia, eta PSOEko tipo bat euskara ikasten ikustea baino zerri bat hegaz ikustea errazago izatea, edota Diputazio, Udaletxe, kafetxe, putetxe eta bazter guztietan “castellanofilo” amorratu agertzea, edota kanpaina osoa erdara huts-huts-hutsean egitea.

Baina hala ere, orduko historia triste hura eta oraintsuko portara nazkagarri hau ikusita ere, neure buruari derrigor egin behar diot galdera sail on bat.

Nola uler daiteke kulturaren apologia hori egin eta gero, hemen, hemengo kulturaren ukatzaile, baztertzaile, arbuizatzaile, hiltzaile eta enterratzaile amorratu bezala agertzea?

Kulturak, zerbait esan nahi badu, gizabanakoaren eta gizataldearen (pertsonearen eta Herriaren) kreatibitatea, burujabetza, autonomia, askatasuna esan nahi du. Kultura aniztu egiten da eta, errealitatean, *kulturak* ditugu. Kultura sorketa da eta sorketaren fruituak, produktuak. Eta sorketa hori zuk eta besteak egiten dute, eta Herri batek eta beste batek. Eta alderantziz, sorketa-fruitu horiek, zu eta bestea, Herri hau eta bestea moldatzen dute.

Beste hitz batez, kulturgintzak diferentziaketa esan nahi du, *norberaren* eta *herri bakoitzaren* diferentziaketa. Kultura, hori da, ezberdintasunaren baieztapena, edo ez da ezer. Eta hau ondo dakite, nik bezain ongi, PSOEko intelektualek, kultur gizonak eta politikoeak. Eta diferentziaketa hori pertsonala den bitartean, edo Herri diferentziaketa izanik ere, Herri-nortasuna hori badaezpadakoa edo domestikatu den bitartean, asko ez dira arduratuko. Baina Herri-nortasunak burua tente duenean, kultura ezberdinak abertzaletasuna esan nahi duenean, orduan teoria guztien kontra eta kontraesan guztien alde, kulturzaleok kultura hiltzaile bihurtzen zaizkigu.

Beraz, PSOEtarren argi eta garbi hitz egiten jakingo balute, kolkoan ezer gorde gabe, zera esan beharko ligukete, alegia, kulturzale direla, baina kultura hori kultur merkantzia dela, merkantzia hori

orain arte baino prezio hobean saldu nahi luketela, kultur marka batzuk promozionatu egingo dituztela eta beste batzuk oztopatu, Madrilgo, New Yorkeko, Londoneko, Parisko eta zergatik ez Moskuko markek laguntza izango dutela, baina inola ere ez Euskal Herriko markek.

Eta zergatik hori? Ba, argi dago, Euskal Herriko markak, marka baino zerbait gehiago direlako, Herri-nortasunaren ispilu ere badirelako, Herri Identitatea Agiri bat ere badirelako. Eta hor dago koxka, eta muga, eta mendia, nahi baduzue. Hemen kulturak eta politikak topo egiten dute eta kulturaren pauseok interes politikoen atarian gelditu beharra daukate. Kultura bai, baina politika zentralista arriskuan ipini gabe (eta zentro hori Madrilen dago, ez Euskadin, hori naturalezak horrelaxe egin baitu, edo jainkoren batek, edo nork daki nork), eta abertzaletasuna indartu gabe (eta abertzale bakarrak gu gara, inoiz ez espainiazaleak; eta hori ere *berez* da horrelaxe).

Hau horrela bada, zer egin? Erraza. Abertzaletasunezko eta politikazko ondorio txarrik burutu ez dadin, kulturak eman dezakeen, eta batez ere, euskarak susper dezakeen nortasunari lepoa mozten ahalegin guztiak egin. Badakite fruiturik nahi ez bada arbola moztea bezalakorik ez dagoela. Eta horretan tematuko direla ematen du.

Hala ere, eta etsipen guztien kontra, esperantza da azkenengo galtzen dena eta, galdezka jarraituko dugu. Ez ote da izango gauza PSOE kulturaren kontzeptuaren bidetik pixka bat sakontzeko, bide horretatik zentzu kritikoa pixka bat bizkortzeko eta, hortik barna, bere proiektu politiko miopea, begimotza, zentralista, espainolista-nazionalista eta anti-euskal-kulturalista hein batean ez bada ere dudatan jartzeko?

Bestalde, nire iritzi honek eta kulturari buruzko kontsiderapen hauek ez dituzte PSOEtarrak asko arduratuko, ez baitituzte irakurriko. Ezagutzen duzue Euskadin, edo munduan, euskararen usainik ere hartzen duen psoekumeren bat? Hala balitz, abisatu, mesedez, espezie gaztelerafilo horretako ale arraro hori ezagutzeko irrikaz nago eta.

(1982-11-26)

EZ, EZ ETA EZ

EZ militarismorik, EZ NATOrik, EZ Erreferendumik. Hiru EZ Euskal Herriaren burujabetasun-egarritik.

“OTAN, de entrada no” esanaz hasi zitzaizkigun. “De entrada no” hori susmagarri gertatzeko modukoa zen, izan. Logikoa zen, beraz, formulazio hori “de salida sí” batean amaitzea. Eta hala gertatu da.

Orain, Europalizatu garenean, OTANizatu beharra omen dugu. NATOren apologisten orduak jo du. Propaganda atlantistaren bonbardeoa gainean dugu. Horra leloa: NATOk demokrazia esan nahi du. NATOk mendebaldeko mundu librekoa esan nahi du. NATOk mendebalde libreko zibilizazioaren eta espirituaren balioak zaintzen ditu: NATOk oreka dakar. NATOk razionalitatea esan nahi du. Mundu librekoa defendatzeak merezi du, ezerk merezitezekotan, eta horretarako jaio zen NATO. Beraz, NATOri uko egitea geure burua hiltzea bezainbat litzateke.

Eta bide horretatik jarraituz esango digute NATOk ez duela zerikusirik UNICEFekin eta karitateko mojekin, baina ezta otso basatiarekin ere. Eta bere burua ezkertiarizat dutenek esango digute hori.

Eta horrela, herriari sinestarazi nahi diote bonba nuklearra *maiatu* egin behar dugula, gure askatasunaren babesgailu delako hain zuzen ere.

Eta horrela, ezjakin gizagaxooi onartarazi nahi digute bonba nuklearraren itzala bezalako itzalik ez dagoela gure basoetan.

Eta esango digute inozoak ez izateko eta pentsatzeko ongi eta azkar norainoko infernuzuloan eroriko ginatkeen Varsoviako Paktoaren aurrean NATOk haren dinamika eta dinamita ez balitu. Orduan bai eroriko ginatkeela zinezko morrontzan (Morin) eta eskalabuzan (Heller) eta kapitulazioan (Octavio Paz).

Orduan enteratuko ginatke Egiptoko piramideak egin zituzten esklabuak zein modu lazgarri eta kupidagarrian bizi ziren. Moskurainoko gaseoduktoak egitera behartuko eta makurtuko baikintuzkete.

Orduan enteratuko Erromako zirkuan nolakoak ikusten zituzten kristauek, Moskuko zirkuan beste hainbeste egingo bailigukete.

Hortan ari zaizkigu Washingtonen Pentagonoko militar, zientifiko eta teknokratak, horretan Europako teorilari “libreak”, horretan Madrileko propagandisa NATOzaleak.

Izan ere, Iparramerikako konplexu militar industrialarentzat es-
trategia teknologiko militar bat besterik ez da historia, gure historia,
eta Europako teorilari militaristentzat, berriz, bonba garbitzeko eta
jazteko diskurtso ideologikoa besterik ez.

Guk uste duguna da, berriz, NATOk logika duela, arrazoibidea
duela. Baina kapitalaren logika eta arrazoibidea.

Hala ere, NATO baino gehiago da eta azpikoagoa militarizazioa,
eta gu, NATOren kontra berotzean, *gehiago* horren kontra ere be-
rotzen gara. Erroetara joan nahi dugula esan nahi da. Uste baitugu,
antimilitarismoa eta arrazoibidea gauza bat eta bera direla, militaris-
moa eta irrazionalismoa bat eta bera diren bezala.

Jakin baitakigu giza-askatasunaren kontra-kontrakoa dela gizar-
tearen militarizazioa.

Jakin baitakigu militarizazioaren kontrako borroka ez dela bo-
rroka marjinala, nazioarteko iraultza sozial sakon baten aldeko bo-
rroka baizik.

Jakin baitakigu, bai ekialdea eta bai mendebaldea botere milita-
rren dialektikan kateatuak daudela.

Eta jakin baitakigu, giza eta Herri askatasunaren aldeko prozesu-
rik irekitzerik ez dagoela gizarte internazionalen militarismoaren
aldeko joera, munduko herri pobre guztien gosez, miseriaz, negarrez
eta odolez mantentzen den arma-gurpil zoroaren joera apurtzen ez
bada.

Adornok zioena: “El progreso y la barbarie están actualmente,
como cultura de masas, tan afelpados y disimulados, que únicamente
un ascetismo bárbaro contra esa cultura y la progresión de sus me-
dios podría establecer otra vez la no barbarie”. Bigarren gerrosterako
esan zuenak, hirugarren gerraurreko balio du.

Militarista zinikoa da; jabetzen da *prezioaz*, baina ez *balioaz*. Badaki gizabizitzaren prezioa, baina ez balioa. “El cínico conoce exactamente el precio de todas las cosas; mas ignora, no menos exactamente, el valor de todas” (Oscar Wilde). Eta prezioaren arabera jokatzten du.

NATOn sartzeaz sarraski jeneralera bidean pauso bat gehiago emana izanen litzateke.

Izan daitekeen gauzarik larriena eta absurdoena, mundu osoa pikutara joateko arrisku honen kontra mundu guztia erabat ados ez jartzea da.

NATOren kontra gaude, horregatik guztiagatik eta geure giza-nortasuna eta Herri-nortasuna tirano berri batez ez dugulako deuseztu nahi. Lehen ere aski dugu tiranoz!

Garcia Bacca filosofoak dio: “Si a todos Padre, General, Papa, Rey, Dios les da por proponerse y ponerse a ser Soberanos, los inferiores quedan reducidos a nulidades, a donnadies”.

NATO, soberano bat gehiago, gure soberanotasunaren desegile. Eta beste soberano guztien gaineratik. Nor soberanoago, arma nuklearra bere eskutan duena baino? Halere, azken soberanoa seguruenik, azken tontakeria “soberano” bat eginez, esklabuekin batera bere burua hiltzeko arriskutan baitago, boomerang efektuaz.

Ez militarismorik, ez NATOrik.

Eta ezta Erreferendumik ere. Bi arrazoiengatik, funtsean.

Lehenik, Erreferendum horrek Euskal Herriaren soberanotasun nahia kontutan ez duelako izango.

Eta bigarren, erreferenduma dela eta, jendea fedezko jarrerara eramango duelako eta ez egiazko egoeraren egiazko ezagutzara. Seguraski, serbu gehienek nahiago baitute, izan ere, sinesmen-bidea, pentsaketa-bidea baino: “En general, los hombres no quieren que se les enseñe a pensar bien; prefieren que se les diga qué han de creer” (K. Gunnar Myrdal).

Ez, ez eta ez. Hiru ez eta bai bakar bat: *bai gizaki eta Herri esklabizatuen burujabetasuna*.

(1985-12-07)

BEHARTU ALA EZ BEHARTU, HOR DAGO GAKOIA

Liberalismoaren haizeak jo du eta astindu mendebaldeko lurraldea. Nola liberalismo ekonomikoak hala liberalismo politiko eta kulturalak. Orain moderno izateko eta fanatiko, basati, intransijente edo diktadoretzat hartua ez izateko, liberalismoaren eta tolerantziaren eskolan ikasi behar duzu.

Jakina, hori itxura besterik ez da, lustre bat, berniz kapatxo bat. Azala zentimetro bat urratuz gero, behar-sorta galantaren erresuman zaude, intolerantziaren erresuman.

Non ditu mugak liberalismoak? Erantzuna erraza da eta begibistakoa: botere ekonomiko eta politikoaren interesetan.

Zu mila gauza egitera behartuta zaude. Horretarako daude Konstituzioa, legeak, aginduak, dekretuak eta nahi duzun (edo nahi ez duzun) guztia. Ezker-eskubi behartuak gaude gizarte liberal omen den honetan.

Baina gero Herri txiki baten hizkuntza ikastera ezin omen da inor behartu. Zergatik muga hori? Hain zuzen ere, Herri txiki baten kontua delako.

Gaztelera ikastera behartzen gaituzte, eta ardiekin basora gabe bizi nahi badugu, ikasi beharra dugu. Zergatik? Ez gaztelerak eskubide gehiago duelako, ez hizkuntza aberatsago edo ederrago delako, edota gaztelerak takoak botatzeko balio duelako eta euskarak ez (euskararen pobretasunaren azken teorizazioa). Ez. Gaztelera boterean dagoelako bakarrik. Beraz, botereak erabakitzen du hemen dena. Beraz, liberal eta tolerante izan behar dugu geurea ezartzeko tentazioak sentitzen ditugunean. Besteek guri besteena ezartzerakoan ez dute liberal izan beharrik.

Gaur egun, gure artean, batik bat bere burua kultutzat dutenen artean ia inor ez zaizu ausartuko euskararen kontra hitz egiten. Gehienetan alderantziz, Damaskoko bidean zalditik erori izan balira bezala, bat-batean euskararen defentsa sutua egiten dute.

Defentsa horren arabera, euskalduntzeko planak edo plantxoak ere aldarrikatzen dira. Eta batez ere hauteskunde programetan eta ez

naiz hauteskunde politikoez bakarrik ari euskararekiko laudorioak eta proiektua ez dira inoiz falta izaten. Aberri egunetan ere ez.

Baina hor ere, betiko mugak, jaunak. Behartu ez, ezin da inor euskara ikastera behartu, nahiz eta lanpostu publikoetan publikoena okupatu. Bakoitzaren borondatearen arabera, laguntzak eskainiko dira, beharbada. Baina behartu ez, noski.

Eta muga honetan gaude, eta muga honek banatzen gaitu bitan.

Muga hori gainditzen ez den bitartean, su artifizialetan libereztatzen da euskararen aldeko jarduna. Edo hala uste dut nik behintzat.

Euskara ikasteko eskubidetaraino heldu gara. Eta ematen du hori zerbait badela. Eta bada, izan ere, zerbait. Baina tranpa ere badu ere golkoan. Eskubide horrek beste eskubide makur bat ezkututzen baitu, hots, euskara ikasteko eskubide hutsa, euskara ez ikasteko eskubide ere bada. Fernando Amezketarraren egia? Ebidentzia? Politikoen diskurtsoetako “una obviada”? Baliteke, baina esan beharra dago. Zergatik? Ba, euskara ikasteko eskubidea duten gizon-emakume publiko gehienek, euskara ikasteko eskubidea erabili beharrean, ez ikasteko eskubidea erabiltzen dutelako.

Eta jakina, politikari, irakasle, administrari izan arren, euskara ikasteko eskubidearekin batera, ez ikastekoa ere baduenek, bigarren eskubide honek seme natural ugari sortzen ditu bere baitan. Eta horien artean, gutxienik, hauek dituzu, adibidez:

Politikagintzan, irakaskuntzan, administraritzan euskara jendarean ez erabiltzeko eskubidea.

Beraz, zerbitzu publikoetan euskaraz ez eskaintzeko eskubidea.

Beraz, euskaldunok erdara erabiltzen behartzeko eskubidea.

Beraz, administrazioa, irakaskuntza, zerbitzu publiko ororen euskalduntze prozesua tratatzeko eskubidea.

Beraz, erdarazko elebakartasunean irauteko eta besteei horretan iraunarazteko eskubidea.

Nik uste dut hitzez askitxo dugula. Uste dut tribunetatik egiten diren euskararen aldeko defentsa suhar gehienek ezin dutela disimulatu barneko gezur usaina. Uste dut, paperezko eta mihizko eskubi-

deetatik iragan eta behartzearen lurretan, lur lehor baina zintzoagotan, sartu beharra dagoela, zerbait egiaz aurreratuko badugu.

Liberal izatekotan, izan gaitezen denean, eta ez batzuei komeni zaienean bakarrik! “Seamos serios”, diote politikariek etengabe. Hori, “seamos serios”. Serio joka dezagun eta hitz handietatik hitz txikietara pasa. Hitz handiek ahoa betetzen digute, baina burua hustearen truke gehienetan. Hitz txikiak behar ditugu orain, hitz txikiak eta ekintza handiak.

Eta, esaterako, hitz txikiak, epeei buruzkoak dira. Euskara ikas-teko epeak. 2 urte, 3, 5, 10? Nahi dena, baina epeak. Hori da serio jokatzea. Horretarako laguntza duenak eta alferra edo tontoa ez denak, euskara ikasi behar du epe baten barruan, eta alferra edo tontoa denak, ez denari utzi behar dio lanpostua, zerbitzu publikoa. Gauzak garbi. Hori diktadura dela? Gaztelera eta frantsesetik eta edozein hizkuntza nazional eta ofizialetatik horixe bera egiten da Estatu demokratiko eta liberal omen direnetan! Baina, txikiena diktadura da, eta handiena demokrazia eta deretxoa!

Epeak, laguntza, dirua, neurriak. Euskararen apologiaz aski dugu. Ez dugu Astarloa berririk behar. Astarloa eta Kardaberaz modernoak eta sekularizatuak ongi letozke euskara nagusi balitz. Baina gaurko egoeran apologiaren bidetik euskara amiltegitira doa.

Hau idazten ari naizen bitartean irratian entzun dut Gipuzkoako Diputazioan euskaraz ikasten ari diren bertakoak baino gehiago direla euskararik jakin gabe sartzen ari diren berriak.

Hau idazten ari naizen bitartean atejoka datozkit eta Udaletxeko errolda-orriak eskuratzen dizkidate. Datu guztiak, bete beharrekoak, erdara hutsez datoz. Legez ezarririk dagoena ere ez da betetzen! Zertan ari ote naiz ni hemen!

Jarrai dezakegu euskararen apologiarekin. Diskurtso ederrak egingo ditugu. Txaloak eta botoak lortuko ditugu. Aginte-postuei eutsiko diegu. Norbere burua eta besteena engainatuko dugu. Baina gaztelania obligazio bidetik eta euskara eskubidez bakarrik dabilen, darabilgun, bitartean, egunak joango eta euskarak bidesail bat atzera-ego egingo du.

(1986-04-24)

ELEBAKARTASUNA

Kanpaina interesgarri eta ausart bat martxan jarri dugu dagoe-neko. Euskal Herrian Euskaraz elkarteak “Herri elebakarren aldeko kanpaina” izenarekin aldarrikatu berri samar duen horretaz ari nau-zue.

Zenbaiti atzerakada, baserritarkeria eta arlotekeria galanta irudi-tuko zaio urrats hau. Gure inguruko ilustratu eta moderno direla-koek ez digute erraz barkatuko eta, elebitasunaren alde deiadarka hasiko dira, modernitatearen azken garapenaren eta kultur aniztasu-naren izenean. Izan ere, orain lehen baino txukunago egiten eta esaten dira gauzak eta, kostako zaizue elebitasunaren alde, beraz, euskararen alde agertzen ez denik aurkitzea, teorian eta printzipio mailan bederen. Gero, ikusita dago printzipioen defentsarik sutuena eta praktikazko kontrako erasorik gordinena sarri askotan elkarrekin ongi loturik doazela.

Guk ere horixe nahi dugu, Euskal Herri elebiduna, edo hiruele-duna, edo laueleduna. Baina elebitasuna normalizatuko bada beha-rrezko diren baldintzak eta baliabideak ere nahi ditugu. Adminis-tratzaile gehienen eta administratu askoren adierazpen publikoak erabat hipokritak dira, printzipioen erreinu zerutarrean galtzen dira, eta bitartean, gure eguneroko bizitza gizarteratuan gaztelerazko ele-bakarrez bizitzera behartzen gaituzten baldintza sozial eta politikoen azpian mugitzen gara. Gaur eta hemen, bi eleren arteko erlazio ore-katua aldarrikatzen duenak, sua eta ura elkar daitezkeen ilusio ustela sortu nahi du.

Baina 2000 urtearen atetan ez dugu mirari horietan sinesten, sinesgabe bihurtzeko motiborik asko izan baitugu. Seguru baikaude boteretsu eta boteregabeak, armatu eta armatugabeak parean baketsu uztartu eta patxadaz ibiltzerik ez dutela. Seguru gaude, ongi ikasia dugulako, gaztelerak eta euskarak ezin dutela Euskal Herrian bata bestearikiko erabilera orekatua gauzatu.

Ehuneko portzentaia haundi batean, gaurko egoera elebakarra da, hala da populazio haundiena duten hirigunetan. Gizarte-erakun-deetara baldin bagoaz, lantegi, ikastegi, banketxe, udaletxe eta aba-rretan, aurpegi elebidunaren atzealdean dagoen errealitate linguisti-

koa elebakarra dela ez dakien martzianorik ez dago. Izan ote dezake garapenik elebitasunak espainolezko nahiz frantsesezko elebakartasunaren menpean?

Egoera itogarri horretatik irteteko, elebakartasun horren kontra beste elebakartasun baten eredia jaso beharra ikusten du EHE erakundeak. Eta ongi ikusten dutela uste dut, alegia, soziolinguista serioenek esaten dutenaren arabera. Hots, elebitasuna elebakartasun sozialaren azpian amildegira doala badirudi, euskarazko elebakartasuna izan daiteke, agian, elebitasunari eutsi ahal izango dion baliabide erabakiorrena. Horrela, elebakartasunak esku emango dio elebitasunari.

Herri eta gizartegune elebakarren erreferentzi puntua, erakarpent-puntua bilaka daiteke. 22 udalerrik onartua dute iadanik proposamena. Administrazioa litzateke, seguraski, euskal elebakartasunaren ikurrina aurrera eramateko gunerik eraginkorrena, kontutan izan behar baitugu gizarte oro-administratua bizi garela. Sare zabal eta oro-hartzaile hori euskaldunduz gero, biderik zailena eta haundiena egina genukeela uste dut.

Lurralde elebakarra da, beraz, eskatzen ari garena. Eta eskatzen dugun horrek ezjakinen artean eta “altabozez” euskararen alde baina “bajabozez” kontrako jakitunen artean bakarrik sor dezake, kanpaina honek, espantua eta ezadostasuna. Hizkuntzalaritzaren alorretik beretik begiraturik ere, hizkuntza batek, biziko bada, iraungo badu, euskaraz bakarrik biziko den hiztun-multzo baten beharra du, gaurko egoeran, hori izango baita biderik egokiena, edo agian, bakarra, euskararen erabilera zuzena eta egokia bermatzeko. Horrela, noraezean diharduten euskaldun berriek beren hizkera egoki bideratzeko nora begiratu izango lukete. Espainolezko elebakarren artean beren hizkuntz eskubidetan ukaturik eta ia urkaturik bizi diren elebidun izu-tuentzat norabide bihur daitezke mintzagune elebakarrak.

Baina ez duzu ikusten berriz ere erasoka elebidun nahiz elebakar modernoa?: baina nola zoazte indioen erreserba berriak sortzera? Egiaz, abisu “zuhur” eta ur-lamina berri horien elebitasun baketsuaren aldeko kantu liluragarri eta engainagarriei belarriko zuloak itxi eta EHEkoek ekin dioten gisako kanpainak aurrera eramatea izango dugu onena. Horixe: euskaldunok geure burua geure etxean atzerri-tar ikusteari utz diezaiogun, euskara hutsezko mintzaguneak sortu

beharra, ahotik belarrietarakoak eta paperetik begietarakoak euskaraz jalgitzeko modua asmatu eta bideratu beharra. Herriaren dinamika eta erakundeen erabakien lan elkartuak izar horiek piztu ditzake.

Hemen, elebiduna elebakarraren *esanelara* eta *idatzietara* bizi da. Hemen, elebiduna, oraingoz, elebakarrak galtzen du. Hemen, elebiduna, elebakarrak salbatuko du. Beste hainbat gatazkaren artean, horri ere ekin beharko zaio. *Odisea*-ko hodeiak multzotzen dituen Zeus lagun bekigu ahalegin horretan, ea euskararen gainean multzotu diren hodeiak pixka bat uxatzen ditugun, gure Itaka euskaldunerako odisea berri honetan.

(1989-02-09)

AUTODETERMINAZIOA

Autodeterminazioaren eskubidea aldarrikatzerakoan agertu berri zaigun jarreraren azpian gordetzen den metafisika salatzea komeni dela uste dut. Espainiaren batasun hautsezina aipatzen da batzuetan. Batasun sakratua, besteetan. Eta aurpegia askorik gorritu gabe aipatu ere. Orain urte dexente bezalaxe, aizu. Gure inuzenkario doktrinarioak baztertu samartuak zeuzkatela, Voltaire, Concordet eta gisa horretako giza-gaiztotxo eta jende ilustratuen esanak ikasiak edo zituztela, erlijioaren kateak hautsiak zituztela, ilustratu haien “ecrasez l’infame” agindu kategorikoa ongi ikasia zutela eta arrazoiketaz zirela armatuak. Dena gezurra!

Espainiako Konstituzioan Jainkoaren aitortenik ez dela egiten eta, horrela ordenamendu politikoa sineskeriatik libratu dela uste duena oker dabil. Espainiaren batasun sakratua horixe baita, jainkosa bat.

Espainiaren metafisika lantzen dute oraindik ere. Batasun sakratuaren dogma. Baina metafisika hori, metafisika guztiak bezala, fisika batzuen euskarri besterik ez dira: boterearen eta diruaren fisikaren euskarri. Behialako dogma zaharrak bezala, oraingo sekularizatuok ere beste zerbaiten estalki dira, interes batzuen estalki, boterearen eta diruaren interesen estalki. Interes horiek ibili dira gaurdainoko historian nola Estatupei eusten hala Estatuak hausten.

Beste ertzean, Herri baten borondatea, kontzientzi kolektiboaren baitan sortzen den borondate politikoa daukagu, oraingoari bere horretan eutsi ala oraingoa hautsi, aukera horixe egin nahi duenarena.

Orduan, harako beste hari buelta emanez, askotxo gara gure mundua erreinu horretako izatez ados ez garenak. Eta ezadostasun horretan kokatzen da gure autodeterminazioaren aldeko eskakizuna. Entzunaren entzunaz, ia-ia sinetsi ere egin dugu atzerakoiak eta inpresentableak garela. Estatu honetan, beste askotan legetxe, garbi dagoena hau da, hemen gu garela, espainiar nazionalismoaren dogmak hautsiz eta heteronomiaren kontra altxatuz, arrazoi-bidea hartu dugunak, eta alderantziz, beraiek atzerakoi dogmatiko inpresentableak.

Baina eta, hemen gure artean, zer nahi da? Autodeterminazioaren inguruan Euskal Herriari berari dagokion hitza lapurtu, mende-baldeko probintzietako parlamentarien esku utzi eta horrela arazoa isilaraztea eta “konpontzea”? Hori da batzuen gogoia. Ala autodeterminazioaren printzipioa koadro eder batean sartu eta, gure nortasunaren agiri, etxeko atarian esekitzea, bisitarien miresgarri? Horixe da beste batzuen helburua. Ez da hori gure aitaren etxea defendatzeko modurik itxurosoena.

Beraz, espainiar nazionalismoaren kontra eta gure aitaren etxearen alde gaudelako, bai autodeterminatzeko eskubideari. Baina ez parlamentuan ezkutatzeko, ez kredo ideologikoari artikulua bat erans-teko, ez etxeko edergailu, erabiltzeko baizik.

(1990-02-14)

KANPOKOAK ETA KANPOKOAGOAK

Hogeita bost lagun bildu gara, hogeita bost. Gasteizko *Herrikoia* liburudendan, hogeita bost lagun. Golkoko gerra hasi baino egun batzuk lehenago bildu gara, Golko Pertsikoko gerraren kontrako deia nola zabaldu, nora hedatu asmatu nahirik. Gerra hori hasiko balute, sarraskiak euskaldun kopuru haundi bat ezetz oihukatuz harra dezala, behintzat! Jainkoarren!

Bileran apunteak hartzen dihardudan honetan, ukalondoa jaso dut eta, Italo Calvinoren liburu bat agertzen zait azpian, “Baldin eta neguko gau batez ibiltari bat...” tituluz. Neguko gau bateko ibiltari baten antza hartzen diot hemen geure buruari. Gerra mehatxuzko gau ilun honetan, zer egin, nondik jo? Orriak, pankartak, kartelak, zuk hemen zabalduko dituzu, zuk han. Zer gehiago? Prentsaurrea, manifestua, manifestaldia... Beste armarik ez daukagu gerrarako armen kontra. Beste erabakirik ez, gerrarako erabakiaren kontra. Lurpean dagoen xixarea baino gehiago ez dira enteratuko, enteratu behar luketenak, baina zerbait egin beharra dago. Euskal Herriak lehen ere ongi erakutsia du eta berriz ere erakutsi behar du ez dela bere xilborrari begira bizi. Internazionalista eta solidario izatea zer den badakiela.

Hemendik ehun metrora Parlamentuan saio erabakiorra izan da gaur. Bego. Baina gure sentsibilitatea hemendik kanpo dago. Gerrarik ez. Kanpokoak kanpora! Saddam Hussein kanpokoia da Kuwaiten. Baina Bush eta Baker, eta hauen Europako morroiak, kanpokoago. Eta ultimatumak bota duenak eskuak garbi dituela eta jaso duenaren erantzukizuna dela gerra? R. Sanchez Ferlosiok ederki argudiatzen zuen oraintsu horren gezurra. Gerrarik ez da sortuko ultimatumak bota dutenek pizten ez badute. Kitto!

Eta azkenean piztuko balitz, barka!, piztuko balute, Euskal Herria ezezka harra dezala lehen tiroak!

(1990-12-26)

EZINAREN HIZKERA

“Ez da gerrarik izango, ez da gerrarik izango, ez da gerrarik izango”, zioen Iasser Arafat-ek gerra hasi baino egun batzuk lehena-go. Hiru esaldi eta perpaus bakar bat, linguistak esango lukeen bezala.

Orain beste kontu batzuetan sartuak gabiltza, alegia, zenbat bona ba bota den, zenbat bazter erre den, telebista kate amerikarrek zenbat gorpu ezkututzen diguten, etc. Baina gerra hasiz gerozko irudi eta solas uholdeek ez didate oraindik neure golkotik atera hastear zegoe-la esan zirenen artean O.L.P.ko buruzagiak jalgi zituen haiek.

Hizkeraren bideak zeharbide dira sarri, hizkera jostalaria baita. Esalearen egoerak hartara eraginda, hau diogu, aditzera beste hura emateko. Esaten dena eta esan nahi dena. Zer da esan gabe esaten dena? Zer, esanaz esaten ez dena? Zergatik erabiltzen ditugu adierazpen egiturak aginduak emateko? Zergatik eskatzen dugu galdera bidez? Zergatik baieztapen-ezeztapen borobilak nahia, irrika, ezina erakusteko?

Hirutan errepikatzen diren afirmazioak indar gutxitxoren seinale garbi dira gehienetan. Ezeztapena hirutan errepikatua ikusi genuenean, palestinarren ahulezia eta egoera kontutan izanik, erraz interpreta zitekeen edukia. Irrika oihukatzen zen, hots: “gerrarik ez, faborez”. Ezinean ari denaren kontuak eta moduak dira horiek.

“Gerra hau geraraziko dugu” entzuten dut gure kaleetan. Ahal dutenek gerra zerbitu digute eta gu ezinean gabiltza, galtzaileekin, beti bezala. Baina gaur mundu osoan ezinean gabiltzanok isiltzen ez bagara, gure bake irrika hizkera molde guztietan kanporatzen badugu, agian...

(1991-01-23)

ZINISMOA ETA KYNISMOA

Gerraren aitzakian, zinismoaz mintzatuko naiz. Eta kynismoaz. Alemanieraz ere bereizketa hauxe egiten da. Kynismoa, greziarren jatorrizko bertsioa duzu, Antistenes sortzaile eta Diogenes zabaltzaile nagusi direlarik; zinismoa, berriz, gaurkoa.

Lehena, filosofi eskola, zakurraren sekta bezala ere ezaguna dena, “kyon” (zakurra) hitzetikakoa omen. Zakurra bezain lotsagaldu omen ziren Diogenes-en eskolako jarraitzaile haiek, bertutearen bidea landuz. Platon jaun maisu haundiak Diogenes jaun txikia letxugak garbitzen ikusi omen zuen eta mespretxuz esan: “Dionisio losintxatuko bazenu ez zenuke letxugak garbitu beharrik izango”. Eta Diogenesek maisuari lotsagabe, zaunkalari, erantzun: “Eta zuk letxugak garbituko bazenitu ez zenuke Dionisio losintxatu beharrik izango”.

Gaurko zinikoez, Jainkoaren izen amerikarra nahiz irakiarra lotsagabe darabilte, beren jainko bakarra petrolioa denean. Gaurko zinikoez maiz oroitarazten digute pertsona bakoitzaren bizitza zein den preziatua, baina gero beren katixima humanista merke saltzen dute sarraskiaren alde agertuz (Hemen bat hiltzen denean krimena eta han milaka hiltzen direnean estatistika?) Gaurko zinikoez bakea dute mihin gainean, baina armen produkzioa eta salmentak subentzionatzen dituzte. Bakezale omen diren gaurko zinikoez, terroristen laguntzat hartu nahi dituzte erakunde bakezaleak. Zinismoaren Internazionala biziki azkartu da gerra honen sorrera eta garapenean.

Ziniko armazaleek lotsagabe darabiltzate jainkoa, herria, bizia, bakea, zuzenbidea eta antzerako hitzak, oso bestelako interesen estalgarri. Kynismoaren lotsagabekeria kontrajarri beharra dago. Zakur eta zaunkalari jokatu beharko dugu munduko zakur haundien botere armatuaren erasoan aurrean geure arrazoiketa belauniko ipini gabe. Goazen denok Diogenesen eskolan matrikulatzera. Gu eskola zaharrekoak baikara. Herri guztietako bakezale, intsumiso, desertore, objetore, antistenes eta diogenes guztiok, elkar zaitetze!

(1991-02-06)

GANORAZKO BUKAERA

Oso gazterik erakutsi ziguten lanak ongi hastea ez dela nahikoa, ongi amaitzen ere jakin behar dela. Lana ganoraz amaitzen jakin dute soldadu aliatuek, Kuwaitetik Basorako bidea ihesi zihoazen irakiar soldaduen gorpuez jantziz. Soldadu iheslariak. Bapo mutilak! Hurrengoan jakingo dute irakiar inozo horiek nor den nagusi.

Ez zen itxurazkoa, hainbeste milaka mutil (eta neska) hain urrutitik joan eta hainbeste hilabetez hain baldintza negargarrietan gerrarako prestatzen ibili ondoren, azken egunean garaituei bizirik ihes egiten uztea, sarraski ikusgarri batez amaitu gabe etxera itzultzea. Aurrez ere milaka dezente zibil txikituak zituzten. Baina zerutikako erasoak ziren eta, gorpuak ezin ikusi zituzten. Nola itzuli etxera odola bertatik bertara ikusi gabe? Eta gainera soldadu gutxitxo zuten garbitua.

Azken eguna ongi aprobe txatu behar da. Bukaera kanpaiak jo arte, ekin! Etzazu hurrengo gerrarako utzi oraingoan egin dezakezun txikizioa. Sarraskia ongi saritzen dakienik izango duzu. Odol isuriak urrezko domina ekarriko dizu. Cum laude eta honoris causa, dena batera, gizarte librearen izenean, Caesar amerikarraren eta bere petro-profeta Jaber al Ahmed al Sabá emirraren eskutik.

Odol putzuak eragin dituzte baina haien eskuak ez dira zikindu. NBERen izenean botatako bonbak, bonba garbiak dira; hilketak, hilketa garbiak. Irakiarrek bezala hormak tortura-odolez zikindu gabe. Ordenu berriaren, askatasunaren aldeko borrokaren prezio halabeharrezkoa besterik ez baita. Eta gainera, ez duzue ikusi egunkari guztietan zein maitakor tratatzen duen erizain amerikarrak irakiar soldadu zauritua? Hil dituztenak tankepean zapaltzen ez ditugu ikusi, zauritu dutena sendatzen bai. Baina ez gaizki pentsatu, antiame rrikar gogaikarri horrek! Estetika kontua besterik ez da.

(1991-03-06)

(IN)TOLERANTZIA

Ados. Kantari ona dena kantari txar bihurtzen da, ideia-jarrera batzuk medio. Mixeria. Arrazoi berberagatik, lagun ona etsai haundi. Mixeria. A-k B hiltzen du, A-k hala aitortzen du, baina C-ren lepora botatzen du gorpua. Logika mixerablea, intolerantzia. Eta hala, orain ez gara munduan lehen bezain jator, langile, on, ireki.

Baina bestelakorik ere bada. Bat. Hauteskundeak etorri ziren, badatoz, etorriko dira. Esaera zaharrak dio: “Agindua bat eta emana bi, aginduarekin konforme egon hadi”. Hori esan ez, baina egin bai. Eta guk gezurti galantak toleratu. Tolerantzia mixerablea? Bi. Telefono pintxazoa. Behekoak eta erdikoak erruduntzat jo ditu justizia deituak. Burua, berriz, errugabetzat. Hatza ahoan sartzen digute eta guk haginkarik egiten ez. Hau tolerantzia! Hiru. Euskararen kontra-ko orkestra espainolistak belarriko zuloak hautsi behar dizkigu, gehienetan euskararen inguruan legeak agintzen duena bera ere betetzen ez den bitartean. Alde guztietarik toreatzen gaituzte eta guk adarkada denak toleratu, hemen toreatua adargabea baita eta toreatzailea adardun. Eta gu hemen, toleraezina ere toleratuz. Lau. Euskarazko egunkari bakarrarentzat ez dago diru publikorik. Halere, egunkariaren arduradunak pazientzia beneditarrez, elkarrizketa biderik goxoenak urratuz. Tolerantzia urragarria! Bost. Laguntalde osoa euskalduna da, kide bat izan ezik. Baina talde hau oso edukazio onekoa da eta, tolerantziaren faboretan, erdaldundu egiten da. Eta hala hamaikatxo. Ba ote munduan Herri ongi heziagorik?

Herri honetan intolerantziaren tanto latzak markatzen dira, baina tolerantzia gazi-gezaren txapela kenduko dionik nekez aurkituko da munduan.

(1991-05-01)

TXINPANTZEAREN ETIKA

J. Aranzadik oroitarazi dit Erich Muhsam poeta juduaren kasu urragarria. Naziek azken tortura ezarri nahi zioten, beren ustez latzetan latzena izango zena. Txinpantze bat bota zioten lepagain zaurituta, kontzentrazio zelaian. Baina txinpantzeak, haginka egin beharrean, presoak besarkatu eta egun luzeetako torturaldiek eragindako zauriak miazkatzeari ekin zion. Hori ikusirik, txinpantzea bera hartu, torturatu eta hil zuten.

Torturatzailea, hiltzailea animalien grina ilunek darabiltela dioen baieztapen hori zalantzan jartzekoa da. Agian zuzenago litzateke esatea arrazoa dela torturatzaile-hiltzailea darabilena, norbere arrazoa baino areago Estatuaren arrazoa, Kapitalaren eta/edo Negozioaren arrazoa, Arrazaren arrazoa, Aberriaren arrazoa, Tribuaren arrazoa, Aurrerapenaren arrazoa.

Animaliekin batera dugun balio bat da gizakiaren esku hiltzailea geraraz dezakeena: errukia. Albokoa (izakia, gizakia) sufritzen ikus-teak sortzen duen errukia. Mundu osoa baledi albo! Txinpantzearen etika horretara, errukiaren kultura eta jakituria horretara igo bagin-tez! Agian hortxe legoke gatazka askotatik irteten hasteko giltza. Arrazoi haundiak aparkatu aldi batez, errukia bakarrik erabili, esku zauritzaile-hiltzailea geldiaraziko duen errukia, Boterearen errepre-sioa bazterrarazi eta kontraboterearen armak esekiaraziko dituen errukia. Zauriak laztanduko dituen errukia. Eta geroago, errukiak ate zirrikitu txikiena ireki dezanean, oinarri horretatik abiatuz, elkar-ritzaketak, negoziazioak, nahi dena. Hemen eta munduan. Baina horretarako, txinpantzearen maila lortu behar. Hor dago kokka.

(1991-07-20)

AHT

Paris zoragarria da, nork ez luke ikusi nahi? Eta Europako beste bazter asko ere bai. Baina burmuina estutu dudan arren ulertzen ez dudana da zergatik heldu behar dugun, adibidez, Parisa, abiada haundiz. Trena bai, trenak erreferentzia aberatsak biltzen eta oihartzun liluragarriak pizten baititu. Baina zertarako abiada haundiko trena? Trena azkartzea baino hobea ez ote geltokiak edertzea, trenbide inguruak ikusgarriago bihurtzea, bidea atsegingarriago egitea. Trenez, ibiltzea baita xarmagarriena, ez heltzea.

Baina zer ari naiz ametsetan? Hori ibiltariaren, bidaiariaren trena litzateke. Eta AHTren aldeko lehia, azken geltokira bide bazterrik, aurreko zelairik eta urrutiko mendirik erreparatu gabe, leihora arri-matu gabe itsu-itsuan heltzen direnena da: ejekutiboena, merkatarie-na, politikoena, Europara gu bezala denborapasa ez baina, gure alde lana latz egitera doazenena. Politikoen eta merkatarien Europako trenak, tren azkarra behar du izan. (Arzalluz tren-azkarzaleak esan berria digu hemen mantsoago joan beharko lukeen tren bakarra euskararena dela). Bazterrak ikustera ez, bazterretan agintzera doazen trena. Eta gure bizimaila altxatzen dihardutenena. Eta Europako forumetan gure berri ofiziala ematera doazenena. Erantzukizun izugarrizko lanak bete behar dituzten jaun-andre txit prestuena.

Besteok, Parisa edo Erromara zeregin inportanteetara ez goazenok, ez dugu AHTren lehia hori oso ongi ulertzen. Eta besteak, Afrikar langile emigratuak, AHT albotik pasatzen ikusiko dute, ahozabalik, eta tren kirastuak eta errepede bazterrak betetzen jarraituko dute.

(1991-08-06)

52 IZARRAK EDONON

San Franciscoko aireportura heldu bezain laster ikusi ditugu lehenak. Hor datozkigu euskaldun erroden familiar adiskide amerikar maitagarriak bandera eskuan, lehen ez bezala, gure eskuetara datorren lehen erregalia. Gero atari aurretan esekita ikusi dugu, baita gure familiar adiskide zoragarrien atarietan ere, lehenago ez bezala.

Aizue, beti horrela daukazue amerikar bandera?

Bai, Golkoko gerraz geroztik bai.

Erraz da ikustea gerra honek goreneko gailurrera jaso duela amerikar hauen abertzaletasuna. Herritar xeheek ez dute dudarik, edo ez dute dudarik izan nahi, munduko onenak eta haundienak direla eta etxetik kanpora egiten dituzten gerra guztiak jentilaje gaiztoaren atzarretatik mundua salbatzeko burutuak direla. Munduak gaiztoen eta zintzoen artean banatua jarraitzen du.

Nevadara sartzean taberna batean letra haundiz idatzita ikusi dugun hitz jokia gaurko amerikar pentsamolde abertzale integristaren adierazgarri da: *Burn a fag, not the flag* (Erre zazu marika bat, ez bandera).

Ikurrin eta banderek epel xamar uzten gaituztenok badakigu bereizten, halere, bere Herriaren nortasuna zaindu nahi duen abertzaletasuna, hots, diferentzian oinarritzen dena, eta munduaren jaun eta jabe izan nahi duenaren abertzaletasuna, hots, jauntxokerian oinarritzen dena.

(1991-08-15)

RENOKO EUSKAL JAIA

Abuztuaren 24an, Reno Rodeo deitzen den tokira joan gara, euskaldun jator eta zintzo garela demostratuz. Baita diasporan ere. Ikuskizuna aski bitxia da: metro gutxiren barruan, bideo-kamarak batera jasotzeko moduan, rodeoko zaldi-zaldunak eta aizkora jokoak ikus daitezke. Euskaldun aurpegi eta sudurrak ugari, euskara gutxiago, ingelesa nagusi, aurpegia mantentzea euskara mantentzea baino errazago dela erakutsiz. Jakina, hau egiaztatzeko ez dago honaino etorri beharrik. Amerikar bandera hor ikusten dugu ikurrinaren alboan eta ez du ematen inori begiko min haundirik eragiten dionik. Hemengo euskaldun gehienek EuZkadi imajinatzen dute oraindik. Kamiseta, txapel, pitxar eta salgai dauden antzerakoetan EuZkadi Z-taz idaztea gustatzen zaion jendeak lan egin du. Txalogarria, dena den, jai hauek prestatzeko hemengo euskaldunek egiten duten lana. Eta, batez ere, dantzari taldeak prestatzeaz arduratzen direnena azpimarratuko nuke.

Festalekuan gaude, gazteak ere ugari samar ikus daitezke. Bi mutil daude elkarren alboan eserita, bata euskaldunaren semea, bestea amerikar semeen semea. Azken honek euskara bikainean jakinarazten dit lehen hark tutik ere ez dakiela eskaraz. Odola garestiago kotizatzen da hizkuntza baino. Horregatik, euskara ikasi eta hitz egiten duen japoniar neska gazte hau, hemen ikusten dugu euskal dantzataldean, baina dakienak esan digunez, honek ez du Euskal Etxeko bazkide izaterik. Ez hemen eta ez inon. Euskaraz ez dakien euzkotarrak bai, euskaraz mintzatzen den amerikar nahiz japoniarrak ez. Aspaldiko kontu zaharra da hau, oraindik bizi-bizi irauten duena, halere.

(1991-09-07)

Z MAGAZINE

Hilabete eta erdi pasa eta, Renoko kaleetan Norman Schwartzkopf jeneralak egin digun bisitaz egunkarietako lehen orriak nola bete diren ikusi ondoren, Golkoko gerraren apologistez ase-ase egin ondoren, autobusera sartu eta “zure izena goian ikusi nahi baduzu.... egin zaitte *marine*” egunero irakurri ondoren, busetik jaitsi eta armadan sartzeko gonbitea pasatuz gazteengana hiru soldadu hurbiltzen ikusi ondoren, postetxera joan eta armadan sartzeko deia egiten duten paperak ikusi ondoren, Unibertsitateko ikasleen sindikatuan armadaren aldeko propaganda mahai gainean zabaldua begiztatu ondoren, telebistan igande goizetan himno eta kantu militarrez osaturiko kontzertuak entzun ondoren, Bostonen jaiotzen den *Z MAGAZINE* hilabetekaria zure mahai gainean uzten dizute eta, gainbegirada llabur bat ematea aski da, egurats militarizatuan eta abanderatuan arnasaldi txiki bat hartu ahal izateko. Azkenean! Hemengo kritikalehorte izugarriaren erdian, EEBBetako politika, kultura, gizarte eta ekonomi gaiez pentsamendu kritikoa agertzen duen eta etorkizun hobearen alde planteatzen eta burutzen diren ekintzak bultzatu nahi dituen aldizkaria. Barnean, besteak beste, Noam Chomskyren (betikoa!) artikulua irakur dezakezu, EEBBak Golkoan dituzten interesei buruz; eta honen alaba den Avi Chosmkyk eta honen senar euskalduna den Jon Aske linguista (nola ez ba Chomskytarren artean!) gazteak idatzirikoa Euskal Herriko egoera politikoari buruz. Tanta goxo eta esperantzarri bakan batzuk, kritikaren lehorte itzelaren eta militarismoaren loratze paregabearen erdian.

(1991-09-17)

POLIZIAREN HITZA

Ez dut uste nire inpresio hutsa denik. Gero eta sarriago oinarritzen dira gure artean iritziak eta salaketak poliziaren esanetan. Iritziemaile kualifikatu izanik, beren iruzkin politikoak plazaratzen dituztenek, halere, ez lukete hain arin jokatu behar eta, esatekoak ondo neurtu beharko lituzkete. Orain gutxi, Euskadi Irratiko ohizko komentaria politiko horietako batek oso kezkatu ninduen. ETAko erorketa batzuk komentatuz, eta mertzenarioen parte hartzea aipatuz, Parot (Unai) ere azken hauen artean sartu baitzuen, lasai asko. Eta ezer jakinik baldin bada, iritzi honen polizibidezko iturria da, eta beronen gezur borobila.

Ez da hau halere kasu bakarra. Erruaren presuntzioa aplikatzen da hemen, jokaerak alderantzizkoa izan behar baluke ere. Poliziaren esku erortzen dena gaizkile da. Kasurik onenean, *ustezko* gaizkilea edo etarra izango da. Baina, noren ustezkoa? Poliziaren ustezkoa? Baina poliziak ez du ezer *uste*, esan egiten du. Gero, *ustez hala da*-tik, *hala da*-ra hain dago alde txikia!

Poliziaren esanak ez luke inolako sinesgarritasunik izan behar herritarren artean, ez demokrazian behintzat. Epaiaren epaiaren zain egon gabe, poliziburuak esana eta epaia da hemen lau haizetara zabaltzen eta gehienbat sinesten dena. Gizartearen hizpide eta irizpideak poliziburuaren esanetan oinarritzen direnean, gizarte horren zentzun kritikoak hondoa jo duen seinale da.

(1992-02-05)

AHULEZIA ARRISKUTSUAK

Terrorismoaren txantaiari eskurik eman nahi ez badiozu, sistema demokratikoaren alde tinko eta ezertan amore eman gabe jokatu nahi baduzu, ondorengo jokamolde ahul eta badaezpadakoetan ez duzu erori behar, alegia:

Inor ez duzu zure etxeko teilatupean, barnean, atarian, sabaian edo beste zokoren batean hartu behar, ez gauez, eta ez egunez, ezta negu gorriko elurte haundienean ere, aurrez nondik datorren eta nora doan hiru aldiz galdetu eta atejoka datorrenaren identifikazio datu guztiak zuzen kopiatu gabe. Eta nondikakoa eta norakoa inolako tatxarrik gabea ez bada, haize freskoa hartzera bidaliko duzu, kasurik onenean, eta poliziposturik hurbilenera, txarrean. Ebanjelioa irakurtzen baduzu eta han besterik esaten bazaizu, alegia, ihesi dabilena babesteko, biluzia jazteko eta halakoak, gisa horretako irakurketa subertsiboak bat-batean moztu behar dituzu. Edo, bestela, zeure baldintza zorrotzak ezarri Jesusek esandakoei. Pentsa ezazu Ebanjelioa irakurtzen ez duen katoliko asko dagoela bazterretan. Eta seguru zerura doazela.

Zure hiztegitik eta zure bizitzatik *errukia* bazter ezazu, sentimendu horrek zure bizimodua konplikatu besterik ez dizu egingo eta, Treviño artzipresteari konplikatu dion bezala.

Zure kontzientziaren legea ez ezazu ipini Estatuaren legearen gainetik, Estatuaren arrazoia norbanakoaren arrazoiaren gainetik baitago. Hemen Arzalluz eta Setien jaunek huts egiten dute, ahulezia nabarmenean erori dira. Artziprestearen kontzientzia zuritu nahi izan dute. Baina erraz asma daitekeen gauza da bide horretatik kontzientzia terroristen babesle bilaka daitekeela. Hain da arriskutsua kontzientziaren errebindikazioa, non armadunak defendatzeko ezezirik, arma guztien kontrako intsumisoaren eskutan ere arbuigarria baita.

Ez ezazu esan inoiz ETAkoren bat bere etxean, edo bere Jainkoarenean, gorde duena gizon bikaina denik, edota santu bat denik, Joaquin Gimenez abokatuak Treviñori buruz esan duen bezala. Hori terrorismoaren apologia egitea ez bada, ez dakit zer den apologia. Joaquin Gimenezi entzungor egingo diote juezek, bera dena delako. Eta bere aitaren semea, gainera. Baina zuri ez, agian. Gainera, santu

izateko modu hori zaharkitua dago. Oraingo santugaiak beste estilo eta beste ezpal batekoak dira, Escrivaren estilokoak, adibidez.

Komisaldegian hiru egun atxilotua pasa ondoren norbaitek “infernutik nator” esaten badu, ez sinetsi. Eta sinesten baduzu, isilean gorde, edo konfidantza haundiko lagunen artean bakarrik komentatu. Baina hori aitortzen duena artzizpretea baldin bada, orduan kaze-tetan ere ager dezakezu. Treviñoren kasu honetan, artzizpretearen ofizioa kontutan izanik, infernuaren zentzua anbigua gerta daiteke, hots, zentzu eskatologikoak ere uler daiteke, edota zentzu poetikoan, Treviño, santu guztiak bezala, poeta ere badela pentsa daitekeenez. Horrela, poliziaren kontrako salaketa ez da hain grabea kasu honetan.

Egunen batean ETAREN hilketak salatze gogoak jotzen bazaitu, bigarren parterik gabeko salaketa garbia egin. Bigarren parterik gabekoa, hau da, ondoren, adibidez, atxilotuek komisaldegietako infernuan egiten dituzten egonaldiak aipatu gabe, edota gartzeletako egurrak gogorarazi gabe. Setien eta beste zenbait arima ahul, deskuidutxo horretan erortzen dira noizbehinka eta, horrela ez dago Estatua-ren ebanjelio antiterrorista bete eta Corcuerearen gustua egiterik.

Hitz bitan esateko, zentzua, bihotzondoa, burua, kritika, ñabar-dura eta horrelakoak ez erabili. Poliziburuaren eta polizimutileen esanak sinetsi eta horietara makurtu. Boterearen diskurtsoa entzun ondoren “hau da Boterearen hitza” erreztatu, apalki.

(1992-04-03)

IRAKURRIKO EZ DUDANA

Ez dut irakurriko *El fin de la Historia y el último hombre* liburua. Francis Fukuyamarena. Ipuinak irakurtzekotan, nahiago dut benetakoak irakurtzea. 1989an agertu zen “El fin de la Historia?” bere artikulu sonatu hura, *The National Interest* aldizkari amerikarrean. Aldizkariaren izenak zerbait adierazten du. Bigarren datua: Estatu Departamentuko Planifikazio politikorako buruaren laguntzaile da. Hirugarrena: Chicagoko Unibertsitatean eman zuen hitzaldi batek osatzen du artikulua, Demokraziaren Teoria eta Praktika aztergai dituen mintegian. Ez da zaila interes eta altura horietatik artikulua mundu guztira eta hizkuntza nagusi eta nagusien hizkuntza guztietara zabaltzea, eta laster batean sona galanta hartzea. Zorionez, ez zaio inori okurritu euskarara itzultzea.

Bada, oraingo hau, haren oihartzuna omen da. Hango zinismoa eta enkarguzko filosofia, beraz. EEBBetako gizartea da historiaren azken hitza, hor beteak dira utopiak. Paradisua ezagutu nahi duenak hara jo behar du. Liberalismoaren garaipena erabatekoa da. Harutzago ez dago ezer. Pobreak pobre jarraitzea, beharrezkoa da. Oraindik pieza guztiak ez daude beren tokian, baina desajuste kaxkar zenbait besterik ez da. Hori guztia Hegel, Marx, Weber, Hobbes, Kojeve eta abarrez jantziz gero, filosofia egiten da. EEBBetako Administrazioaren filosofia. Historiako liburueta pasako ez dena, baina sistema kapitalistaren propaganda egiteko balio duena. Historiaren amaiera hau tristea omen da, baina ez bere paradisu horretatik, besteak beste, Amazoniako paradisu infernu bihurtzen ari direlako, gizonari zeregin haundirik geratzen ez zaiolako baizik. Aspergarria omen, amaiera hau. Gu ere aspertu gara sasi-intelektualaren panfletoak irakurtzen.

(1992-05-14)

EHORZLEAK

Hilobia irekita dago. Palak gertu. Lore sortarik ez. Kubako iraultzaren ehorzleak zain daude, ordua noiz helduko, irrikan. Gezurra dirudi. Ez da bada haundia irla hau. Ez du mundua arriskuan jartzen. Baina etsai amorratuak dauzka, eta horien artean amorratuenak, beren izanaz damutuak. Kubaren egoeraren gainbehera aipatzen da, demokraziarik eza aipatzen da, baina horien iturrian eta azpian datzan EEBBekiko blokeo-eraso lotsagarriak isilduz. Itotzaileak zeintzuk diren garbi ez balego bezala. Eta non daude intelektualak, bote-rearen eraginetik libre pentsatzen jakin behar luketenak? Vargas LLos, O. Paz, demokrazi zaleok, ez daukazue zuen inguruan Kuban baino ustelkeria, pobrezia, gezur eta gizateriarekiko mespretxu haundiagorik non salatu? Zuen inteligentzia argiak ez du ikusten kapitalismo basatiaren jokaera bihotzik gabea dagoela injustizia guztien oinarrian? Iberoamerikako demokrazietan ez da egunero milaka haur hil eta desagertzen, ez da egunero tortura praktikatzen? Non dabilta Iberoamerikan Kuban baino hobeto erakusle sozioekonomikoak? Eta hemengo demokrata memelo fartsanteak, konprentzio eske besoak zabaltzen dituen Castrori zer egin behar duen esaten, demokrazia, giza eskubideak, etc. Baina EEBBen blokeoa inola ere salatu gabe, munduko jendarmearen morroi. Herri txiki baten kontrako etengabeko eraso kriminalaren kontra hitzik esan gabe. Madrileko gailurrean hamaikaxo errugabeen odolez eta trafikoz zikinduriko eskurik estutu ez balute bezala. Noiz babestu ditu gutxiengo ase baten demokraziak gehiengo gosearen eskubideak eta ongizatea? Morroi, koldar, pailazo alaenak!

(1992-08-04)

CHOMSKY, POLITIKAREN KRITIKOA

Oraingoan, gaztelerazko bertsioan, *El Miedo a la Democracia* dugu eskuartean. Bertan, azken urteotan *Z Magazine* aldizkarian argitaraturiko artikuluak biltzen zaizkigu, izenburu orokor horren azpian. Kurioso da ikustea nola darabilen Chomskyk bere kritika politikoan, liburu honetan eta aurrekoetan, hizkuntzalaritzan darabilen metodologiaren erabat bestelakoa. Bere teoria linguistikoa datu esperimentalen eskasiaren konstataziotik abiatzen den bitartean, politikaren azterketa eta kritika hain zuzen datu ugaritasunean oinarritzen da. Ikaragarria da autoreak eskaintzen digun datu mordoa, EEBBetako komunikazio kate indartsuetatik erabat marjinatua dagoela kontutan izanik. Obra honetan demokraziaren beldurra aipatzen duenean, ez du Kubaz pentsatzen, EEBBez baizik. Gizarte demokratikoetan herritarren pentsamodua kontrolatua dabil. Bestalde, gizartearen gorabeheren gidaritzan parte zuzena hartzeak definitzen du demokrazia. Kontrolatuak nekez gida dezake ezer. Herritarren pentsamoldeak gero eta kontrolatuagoak badaude eta erabaki libreak murritzukoak, demokraziaren funtsa galdu da, horrela diskurtsoa, errepresentazioa, forma, metafora besterik ez den demokraziarekin geldituz. Gidaritza eta erabakia, kontrolatzaileari dagokio. Kontradikzio hori EEBBetan bizi dute gordinen, autorearen iritziz. Nola Chomskyren liburu hau, hala euskaraz argitaratu berria den Intelektuala Historiaren aurrean ondo etorriko zaio pentsabidea eta iritzia libre mantendu beharraz arduratzen denari.

(1992-08-18)

HITZA NEURRI

Rubalcaba Hezkuntzako Ministrariak Espainiako Akademia bisitatu du eta, Lazaro Carreter akademiburuak prediku txiki bat zuzendu dio: hizkuntza ikasgai bat gehiago bezala darabilzue zuen planetan.

Hots, hitza, ikasgai guztien neurri izan behar lukeena, ikasgai aspergarri bilakatua. Hitza egiten dugu hiztunok, baina lehenik, hitzak egiten gaitu gizon-emakumeok gizon-emakume. Hitza dago hasieran, jakingai guztien sorburuan eta garapenean. Filosofia ere, hitzaren filosofia besterik ez, agian.

Garai txarrak dira, halere, horrelako ideientzat. Aurreko hori, soinua zerutarra besterik ez da ministrari, kontseilari, eta bestelako mandatarientzat. Hitzari esker gara garenak, baina gizarte honetan izatea ez da aintzat hartzen, edukitzea baizik. Merkatuko kontua da hizkuntza ere: zertarako balio du?

Buesa hezkuntzako kontseilariak euskara arbuizatzen badu, funtsean gaztelania ere maite ez duelako da. Hizkuntza bat ederresten duenak denak ederresten baititu. Gehienik ere, erdara maite du, euskara ez dena. Eusko Jaurlaritzak ikastetxera bidali didan Ardanza lehendakariaren hitzaldian, euskaraz lehen hiru orrialdeak bakarrik datoz, sermoi kutsuko sarrera, eta beste hemeretziak gaztelaniaz, gauza zehatzak eta “inportanteak” esateko. Euskarazkoa oraindik txapela erantzi gabe, erdarazkoa txapela erantzita. Bere hitza maite duenak ez dio euskarari horrelako gutxiespenik eta irainik egiten.

Hitza neurri duenak ez du sarreran bakarrik, eta zabar, erabiltzen. Ikasi eta ondu eta edertu egiten du egunero. Garai txarrak dira baina jarrera onak ere ikusten dira. Sinetsi nahi nuke eurite guztien kontra Oihartzunen bildu zirenek eta Bianara heltzeko ordu luzeak auto-ilaratan jasan behar izan dituztenek euskara dutela beren nortasunaren neurri. Hitza neurri duenak, badu non jorra!

(1992-10-13)

NORBANAKOAREN ESKUBIDEAK

Norbanakoaren askatasunaren erreinuan sartzeko urrats llabur batzuk besterik ez zaizkigu falta. Esaterako, euskara ikasi nahi ez duena horretara behartzea barkaezina da, inposaketa horrek demokraziaren oinarria zulatzen baitu. Ez dakit zergatik segi behar dugun horrelako zapalketekin, beste arlo guztietan norbanakoa txapeldun agertzea lortu denean. Nork ez daki, jadanik ez dugula paper eta agiri guztietan espainiar garela aitortzen ibili beharrik. Jakina da nahi duenak Euskadiko identitate txartela atera dezakeela. Jadanik ez dugu munduan Espainiako pasaportearekin ibili beharrik. Nork ez daki Espainiako Konstituzioa ez zaigula indarrez ezarri eta ez gaituela behartzen gaztelania ikastera eta erabiltzera. Unibertsitatean irakatsi nahi duenak ez du Estatuko funtzionari izan beharrik, kontratu laborala aukera dezake. Langabeturik ez dago eta, horren ondoriozko norgabeturik ere ez. Eta horrela *ad infinitum*. Estatua hiltzat jo daiteke, norbera da nagusi. Baina jakina da egoera hau lortzeko izerdi ederrak bota behar izan direla. Garaipen hau ez genuen gozatu norbanakoaren eskubide horien alde J. Juaristiak, villarroelak, veleiarren tribua, merinoak eta bestelako liberal nekaezinen etengabeko gurutzada izan ez balitz. Jaun horien diskurtsoa bai dela koherentziaren eredu! Zergatik eutsi Lakuako boteretxotik lotsati samar eta kontrabotere euskaltzaletik lotsagabe euskararen inposaketa bidegabe eta anakroniko horri? Liberal zoragarriek euskaltzale intoleranteok barreiatzen ditugun inposaketazko laino trinko bakanak uxa ditzatenean, demokraziarik bikainenaren zerua garbi agertuko zaigu.

(1992-10-27)

ARROTZA

Igandea da. Arratsaldeko bostak. Behelainoa trinko egun osoan. Dulantziko plazan doi-doi ikusten ziren eserbankuak eta bertan eserita hiru lagunen irudia. Hiru gazte magrebiar. Hurbildu eta, begirada tristea ezerezean galdua. Barnelainoa trinkoago dute kanpoko behelainoa baino. 50 inguru omen dira herrian. Guardia zibilarenak izandako hormatarte batean, zabor artean bizi dira gauzez. Patata biltzen batzuetan, oraingoz gutxienetan. Zeruak nahi duenean, eta aurten zerua ere ez dute alde. Bertakoek susmo txarrez ikusten dituzte, auskalo zer egiteko gauza diren. Eta gure ankerkeriaz etsipenera eramaten baditugu, edozer egiteko bidean ipiniko ditugu.

Gu bitartean, bestaldera begira. Aitzinean ditugunak gibelean uzten ahalegintzen gara eta urrutira begira jartzen. Alemaniara, adibidez, geure burua zuritzera eroriegi baikaude. Berlinen 300.000 lagun bildu dira xenofobiaren, arrazakeriaren kontra.

Etxean daukagu, halere, arrotza, eta etxean arrazakeria. Jarrerak arrotzen kontrakoak direnez, hauen kontrako lege berriek bideak ongi irekiak dauzkate. Geure xilborra besterik ez dugu maite, eta Europa ere xilbor horren luzapen den neurrian baino ez. Haur serbiarrak ekarri nahi ditugu. Ongi. Baina ekarri gabe etorri zaizkigunak zabortegira baztertu gabe.

(1992-11-10)

NAFARROARA, SUSTRAI BILA

Honek ez du erremediorik. Hau irauli behar da, iraultza galilearra, alegia; ez luke Nafarroak behar EAEn jirabiran, alderantziz baizik. Izan ere, ez gara hemengoak, ez gaude, gauden honetan, geure baitan, aidanez. Nafar behar genuke bilaka, erroetara jo. Hizkuntza ere haiena ez al dugu ba, lingua navarrorum? Zergatik ez itzultzea hartu eta Nafarroarako bidean jarri? Nafarrak EAEn noiz etorriko zain egon beharrean, EAEn Nafarroan txertatu. Hala amesten zituen kontuak nire adiskideak. Sendotu egin zaio orain ametsa, Alliren azkenaldiko adierazpenak entzun ondoren. Nafarroa nazioa dela, Nafarroaren eskubide historikoak zapaltzen dituela Estatuak, San Frantzisko Xabierren familiak Nafarroako Erresumaren independentzia babesteko konpromezua hartu zuela, Amaiur gazteluan inbasoreen aurkako borroka egin zuelako erbesteratu beharra izan zuela. Eta gero, Oteiza etorri zaigu ametsa sendoagotzera, bere egur eta harri guztiak hartu eta hangotuz. Eta hemengoak madarikatuz. Exenplua jarraituz, banaka joan beharrean, zergatik ez EAE osoa, Nafarroako sustraletara jo, Amaiurren gazteluaren itzalera? “Hemen gatoz, seme-alaba galduok, har gaitzazue etxean, geurean. Tori gure aginte-makila, jauregi, alfonbra eta auto-txofer ofizialak. Geure aitaren etxearen oinarri, Hormarri eta armarri nagusiak hementxe daudela ohartu gara. Nafarroako lehendakaritza bedi gaurdanik Euskal Herriko lehendakaritza. EAE asmakizun zorigaitzokoa, amets gaiztoa lurperatuko ahal dugu betiko! Zure eskumenean gelditzen gara agintari, kontseilari eta legelari guztiok. Gehienok sobera gaude. Damu gara diru xurripalari lotsagaldu izanaz. Oteizaren jokabideak argitu gaitu. Jarrai gakizkion”. Halako ametsetan dabil orain nire adiskidea. Nafarroako hurrengo urrezko domina EAE nafartuarentzat izango dela uste du berak.

(1992-12-08)

DESLEGITIMAZIOA

Ardanza negoziazio politikoaren kontra agertu da oraintsu. Arrazoiak: sistema demokratikoaren deslegitimazioa lekarke, daukagun sistema demokratikoak oinarritzko hutsuneren bat daukala onartzea esan nahiko luke. Ez da, baina, negoziazio politikoa sistemaren oinarria zalantzan jartzen duena. Ez daukagu hemen Marx aipatu beharrik, edota sistema hau kapitalista dela oroitarazi beharrik. Ezta Chomsky aipatu beharrik ere, demokrazia herritarren pentsamendua kontrolatzeko zein sistema bikaina den esaten digunean berriki. Inolako dotrinarik gabe eta inoren aipurik gabe, goizero gainetik egunkaria irakurtzea edo irratia entzutea aski da, sistemaren oinarriaz duda handiak sortzeko. Aspaldi esana baita arbola bere fruituetarik ezagutzen dela. Politikoan ustelkeriaren usainetik ihes egiterik ez daukagu. Kapitalak zaborrak ibaira botatzen ditu eta langileak kale-
ra, krudelki. Irabazia da lege. Kontsumoa jainko. Intxaurrondon guardia zibil bat droga kontuetan nahastua egoteaz salatu eta, atxilotu egin beharrea oporrak eman dizkiote. Arangurenen herritar naturazale armagabeak epaitzen dituzte, ez bazterrak izuz josi zituzten indar armatuak. Tortura praktikatzen da komisaldegi eta espetxeetan eta alderdi demokratikoez ez dute ezer esaten. Setienek egin behar du Arantzazun Arzallusek eta honen alderdikoez siltzen duten salaketa. Ardanzaren Gabon agurrak ETBn emanaldi luzea merezi du, egun bereko Anoetako *Egunkaria*-ren alde milaka lagunengatik eta festa ikaragarriak, hitzik ez. Alderdi politikoez sinesgarritasun osoa galdu dute, eta bakearen eta elkarrizketaren aldeko proposamenak horietaz kanpo sortzen dira. Zerk deslegitimatu du hemen demokrazia? Ardanza sagar ustelaren apologia egiten ari zaigu. Itsua izan behar da, edota soldata milonarioen morroi sistema demokratiko honen oinarrian hutsuneren bat ez ikusteko.

(1992-12-22)

TEST BIKAINA

Orain ez da aski ETArek ekintzak gaitzestea, bakearekin batera elkarrizketaren beharra aipatzea nahikoa da “mesprezagarri” bihurtzeko. Hori da, R. Jauregi eta Agiriano sozialistek eta Atutxa jeltzaleak uste dutena eta diotena. Elkarrizketaren komunikatua ikusi ondoren. Bide mehar eta faltsu bakar bat besterik ez digute uzten hautatzeko. ETArek ekintzak gaitzesteaz gain beren politika eta itunak eta tratuak onetsi behar ditugu gure iritzia eta hitzak mesprezagarri gerta ez daitezzen. Askia agerian zegoen lehen ere zein koloretakoa zen nahi zuten bakea, ez elkarrizketaren ondorio, bote-rearen, agintearen fruitu baizik. Elkarrizketaren sorrerak eta jarrerak eragin dituen erreakzio basatiek, zakarrek, jauntxo jeltzale eta sozialista horien erantzunek zakur amorratuen zaunak itxura guztiak baitituzte. Garbi utzi dute Itunekoek ez dutela bakerik nahi, alde batetik bere burua ukatzen duenaren bakea eta, bestetik, *pax hispana* besterik ez dutela nahi erakutsi digute argi eta garbi. Politikoei asko ikasi behar lukete Elkarrizketaren inguruko. Hasteko, elkarrizketaren kultura ikasi behar lukete, agintearen kultura besterik ez baitute, eta baita moldeak eta eskema itxiak eta tabuak haustearren kultura, jarrerak harresi ukiezin bilakatu diren Herri malapartatu honetan. Elkarrizketaren inguruko elkarte bat, autokritika kulturaren oinarri oinarrian behar lukeen giza balioa beratu serioa egiteko gauza dela erakutsi duen gizarte talde zabal batek osatua izaki, txaloka onartu behar luke bake sentsibiltate minimoa duenak. Baina gure politiko jauntxo tratalari horiek elkarrizketaren eta autokritikaren bideak urratzeko gertu egon daitezzen erreziklaje sakon bat edo, bestela, mirari haundiren bat behar dute. Horregatik jarraituko dugu luzaroan egiazko bake kanparririk entzun gabe. Azken finean kultura kontua baita lehenago politika baino. Eta horretan bilakaerak geldo xamarrek izan ohi dira.

(1993-02-02)

(Eusebio Osaren azken artikulua)

GUREA DA!

Gurea da,
gurea da
etorkizuna,
bizitzaren bizi
nahia.

Bizi bedi, bizi bedi
Herriaren arnasa,
gizonen oinatza.
Itsasoan ura,
mendian elurra:
itsas-mendietako
gizona, gora!

Gurea da bizi nahia:
bizi bedi, bizi,
Herriaren arnasa!

Aintzinako sustraietatik
Edan gizonak gogotik,
Lehena, oraina eta geroa
bihoaz beti eskutik

Piztu bedi esperantza:
ez dugu dena gau beltza;
lorez apaina ageri zaigu
Euskal Herriko baratza.